

РОЛЬ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність проблеми дослідження: Проблема особистості була і залишається до сьогодні надзвичайно важливою. Людство завжди шукало ідеал і сенс власного життя, які відносяться до основних духовних складових у формуванні цілісної і гармонійної особистості. Кожен із нас не раз замислювався над своїм життєвим шляхом, прагнув зрозуміти себе, само розвиватися, аналізувати свої вчинки і тим самим само виховуватися і формувати свої життєві цінності.

У духовності людина розвиває такі характеристики як людяність, доброта, гуманність та справедливість, пізнає світ і саму себе, шукає своє призначення у цьому світі.

Стан дослідженості проблеми: Роль духовних цінностей досліджували: Арістотель, Г. Гегель, Й. Фіхте, Л. Фойєрбах, К. Маркс, М. Бердяєв, І. Кант, Ф. Ніцше та інші.

Мета дослідження: Обґрунтування способу розвитку духовних цінностей у формуванні гармонійної особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження: У духовному світі вихованої та всесторонньо розвиненої особистості існує певна цілісність характеру, світогляду, ідеалів та поглядів. Тому багато філософів пов'язували сутність особистості з тою чи іншою ознакою. Наприклад, І. Кант вивчав моральний характер людини. Г. Гегель вважав людину духовною істотою та продуктом світового розуму. Л. Фойєрбах стверджував, що головним для людини є любов у ставленні до ближнього свого. М. Бердяєв розглядав особистість як духовну істоту, глибина якої зумовлена рівнем її свободи [1].

Франкл В. казав, що духовна особа – це та, яка приймає рішення про себе, про свій духовний характер. Він пише: «Людина вирішує про себе; будь-яке рішення є рішення про себе, а рішення про себе – завжди формування себе. У той момент, коли я формую свою долю, я як особистість формую характер, яким я володію. Як наслідок формується особистість, якою я стаю. А це означає, що я не тільки вчиняю відповідно до того, що я є, але й стаю відповідно до того, як я вчиняю [2].

Людина сама створює себе, під впливом різних чинників, найважливішими з яких є духовні. Вона прагне увесь час до самовдосконалення, розвиваючи свої здібності, і реалізується в певній діяльності, ставленні до світу і до себе, вчинках, стосунках, думках, емоціях та почуттях. Особа кожному мить формує себе, постаючи перед питанням, як вчинити в тій чи іншій ситуації: дослухатися до совісті чи байдужісті, егоїзму та жадібності.

Розвиток особистості можливий завдяки почуттю довіри до себе та інших, а також до світу в цілому. Це почуття проявляється у відкритості переживань, думок, емоцій, у прагненні пізнання добра, істини і краси, співвідношенні себе з іншими людьми та роздуму над власним буттям. Також необхідно підкреслити те, що почуття недовіри у свою чергу гальмує розвиток особистості, призводить до її невротизації (Е. Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.). Залежно від поведінки особи, типу мислення і рівня відповідальності людини формується ставлення до неї як до особистості [2].

Духовний потенціал особистості розкривається в людяності та гуманності. Наявність цих якостей підносить особистість над усім тваринним світом, і розглядається дослідником як міра людської досконалості [3]. В духовно-особистісному підході поєднуються два виміри: духовний (Краса, Добро, Істина, Любов) і функціональний (свідомість, самосвідомість та воля) у процесі розвитку її ідеалів, цінностей і смислів. Життєва позиція – це ідеали, переконання, цінності особистості, які проявляються в принципах її поведінки та діяльності. Відповідальність за вибір життєвої позиції бере на себе сама людина.

Поняття «духове» не тотожне поняттю «ідеальне». Ідеальні речі (думки, настрої, вольовий акт, прагнення тощо) формують дух, але не становлять його безпосередньо. Те ж стосується і матеріальних речей, які «оформлюють» дух у матеріальну форму. Те, що ідеальні речі «оформлюють» дух «більш безпосередньо», а матеріальні «більш опосередковано» (через ідеальні), не змінює суті справи [4].

Сутність духовного світу людини визначали і словом «дух». Англійський філософ Т. Гоббс стверджував : у найбільш загальноприйнятому значенні слово «дух» – це людський вимір, людський розум або його схильність. Філософ зауважував, що схильності можуть бути різними: схильність до моральної неохайності ми називаємо нечистим духом,

схильність до злості – злим духом, схильність до похмурості – похмурим духом; сум, викликаний думкою про нестачу своїх сил, називається занепадом духу, а хоробрість – це велич духу [5].

«Духовність» – це міра глибини цінностей та ідеалів людини, її основна характеристика, це внутрішній стан людини. Духовність – це те, що вирізняє людину з-поміж усього живого на планеті, те, що притаманне їй і тільки їй. Особистість сама формує свій духовний світ, втілюючи у собі високі моральні чесноти (відстоює волю і свободу, захищає інтереси беззахисних). Становлення духовності – це вища мета кожної особистості, адже в міцному ґрунті духовності зростає і особистість людини.

Духовний світ особистості формується в процесі засвоєння відповідних цінностей культури. Людина сама вирішує ким їй бути і до чого прагнути: піднятися до ідеального духовного чи опуститися до матеріального та буденного. Духовно багатою людиною вважають людину, яка живе в гармонії із собою і світом, в якій сформовані духовні цінності, тобто, ті якості і риси, життєві установки, що існують для кожної людини, що становлять її ідеал. На жаль, у всі часи існувало багато тих, хто прагнули лише до збагачення, визнання та слави, а на порожнечу в душі не звертали уваги. Вони підносили на висоту те, що насправді не має ніякої цінності у вічності, там, де не діють матеріальні закони, там де усі рівні.

Особистість формується тоді, коли вона проявляє інтерес до навколишнього світу і співвідносить себе з ним, це внутрішня потреба, що виходить із душі. Це прагнення знайти душевний спокій, віру в себе, розуміння навколишнього світу.

Духовні цінності є продуктом духовного виробництва, феноменом свідомості і, щоб зрозуміти їх, необхідно людину навчити, пояснити, дати можливість оцінити.

Людина це цілісність таких компонентів: природного, родового, космічного та духовного. Вона не зможе повноцінно існувати без наявності хоч одного з цих компонентів. Людина стає особистістю, лише будучи суб'єктом живої активності та впливу суспільства, навчання й виховання.

Д. Локк виділяє в духовному світі особистості розум почуття і волю, і підкреслює те, що лише у взаємозв'язку їх можна зрозуміти. Для Л. Фойєрбаха сукупність волі, мислення і почуттів є сферою істинно людського. Багато філософів розглядали духовний світ особистості у вигляді цілісної структури, де гармонійно поєднувалися розум воля та почуття.

Духовний світ особистості – це притаманна тільки людині, здатність бути самосвідомим суб'єктом мислення, почуттів і волі, яка виявляється в ціле покладанні та творчій діяльності. Він не існує поза духовним життям суспільства. Кажуть, що людина народжується тричі: перший раз від матері – як людина, другий раз у спілкуванні – як особистість. І тільки завдяки внутрішньому діалогу із самим собою та в пошуку власного «Я» народжується духовна людина, формуючи свій унікальний світ.

Розум дає здатність людині до самостійного проникнення у сутність речей і процесів, до усвідомлення життя у його суперечливості. Завдяки розуму людина спроможна усвідомити своє буття як філософську проблему. Вона застосовує знання і розум для аналізу явищ та оцінки свого ставлення до них, а також у творчості та всіх видах життєдіяльності. Почуття дає осмислення справжньої істини. Воля синтезує розум і почуття, спрямовуючи їх на втілення у практику суспільних і власних ідеалів та задумів [6].

Діяльність творчої особистості спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних і матеріальних цінностей в будь-якій сфері (мистецькій, науковій, інженерно-технологічній, управлінській, інноваційній) з кінцевим результатом. Духовна культура – це сукупність звичаїв, цінностей і норм, що регулюють життя людини, її ставлення до себе, інших людей і до світу в цілому. Основними формами духовної культури є мистецтво, філософія, мораль, міфологія, релігія. Духовними цінностями є все те, що напрацювало людство протягом свого існування [7].

Висновки. Професійна та суспільно корисна діяльність людини передбачає засвоєння духовних цінностей через залучення її до форм творчої діяльності (пізнавальної, мистецької, художньо-естетичної, краєзнавчої, культурної). Земне життя постійно змінюється, в результаті духовного впливу різко зростають здібності людини. Вона відчуває, що може здійснити неможливе: зайти відповіді на надскладні запитання, очистити мислення і розширити свідомість. Духовний світ особистості формується в процесі засвоєння відповідних цінностей культури. Розвиток неможливий без усвідомлення, що шлях особистісного розвитку має бути лише результатом власного свідомого морального вибору, оскільки саме такий вибір надає сили та енергії, щоб подолати труднощі самовдосконалення.

Література

1. Матвієнко О. Механізми духовного розвитку особистості // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. – 2012. – № 3. – С. 116–124.
2. Франкл В. *Человек в поисках смысла: сборник: пер. с англ. и нем.* / В. Франкл // *общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева; вступ. ст. Д. А. Леонтьева*. – М.: Прогресс, 1990. – 366 с.
3. Зязюн І. А. *Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук. – метод. посіб.* – К.: МАУП, 2000. – С. 11–57.
4. Франк С. *Реальность и человек*. – М.: 1997. – С. 56.
5. Огородник І. В. *Українська філософія в іменах: Навчальний посібник* / І. В. Огородник, М. Ю. Русин. – К.: Либідь, 1997. – 327 с.
6. Загарницька І. *Духовний світ особистості як уособлення «людського» в людині* // *Вища освіта України*. – 2008. – №4. – С. 98-104.
7. Мельничук Т. Ф. *Духовні цінності українського народу як чинник формування творчої особистості: практичний досвід* // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. – 2015. – № 5. – С. 54-65.
8. Шумка М. Л. *Роль рідної мови в становленні української національної ідентичності* / Михайлина Леонівна Шумка // *Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. Випуск 4. Одеса*. –2015. – С.172-178.
9. Шумка М. Л. *Українська національна символіка як репрезентант національної ідентичності* / Михайлина Леонівна Шумка // *Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. Випуск 9. Одеса*. –2016. – С. 180-198.